

FEATURES AND STRATEGIC ORIENTATION OF RECOVERY MEASURES IN THE IZIUM TERRITORIAL COMMUNITY: KEY DRIVERS AND CHALLENGES

¹Sergii ZAPOTOTSKYI, ²Sergii ZAIKIN

^{1,2}Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

¹zapototsk@knu.ua ²sergiy.zaikin@gmail.com

¹<https://orcid.org/0000-0002-3515-4187> ²<https://orcid.org/0009-0000-9705-2832>

Abstract

This study examines the characteristics and focus of measures for the recovery of de-occupied territories, as well as the main factors and challenges, specifically using the Izyum territorial community as a case study amid ongoing military aggression. The academic discourse on the postwar recovery of Ukrainian cities and territories is examined through the lens of defining a system of development measures, its components, and its implementation within the territorial development planning system, as well as the introduction of new planning tools and changes in approaches to the application of relevant traditional tools. The study draws on approaches from social geography that view a territorial community as a complex socio-spatial system. An analysis was conducted of scientific approaches to understanding the characteristics of post-war recovery for the study of local development and territorial development planning. The study identifies the key concerns of de-occupied communities in the Kharkiv region regarding destruction, their vision for the future, and the most pressing challenges in the recovery of de-occupied territories. A protracted, large-scale war has led to widespread destruction, prolonged occupation of certain territories, and disrupted the logic and logistics of economic development in individual territorial communities and regions. This report highlights the main features and characteristics of Ukraine's de-occupied territories, as well as the primary tools for planning and managing their recovery. The recovery of de-occupied territories and the rethinking of territorial communities' development require the application of modern approaches and tools. A system for planning the recovery of local communities helps prevent imbalances among key components of development, leverage the benefits of spatial development, and reconcile the interests of the key stakeholders involved in the process of recovering de-occupied territories in Ukraine.

Key words: post-war reconstruction, reconstruction strategy, de-occupied territory, reconstruction of de-occupied territory, planning for territorial development.

First received: 30-03-2026

Accepted: 10-07-2026

Published: 14-07-2026

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2026.95.101-125>

License: Creative Commons Attribution CC BY 4.0

ISSN: 2413-7154 (print), 2413-7553 (online)

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗАХОДІВ ВІДНОВЛЕННЯ ІЗЮМСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ОСНОВНІ ЧИННИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

¹Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ, ²Сергій ЗАКІН

^{1,2}Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

¹zapototsk@knu.ua ²sergiy.zaikin@gmail.com

¹<https://orcid.org/0000-0002-3515-4187> ²<https://orcid.org/0009-0000-9705-2832>

Анотація

Досліджено особливості та спрямованість заходів відновлення деокупованих територій, основні чинники та проблеми, зокрема на прикладі Ізюмської територіальної громади в умовах продовження військової агресії. Науковий дискурс щодо повоєнного відновлення українських міст і територій розглянуто через призму визначення системи заходів розвитку, її складових та імплементації у систему планування розвитку території, привнесення нових інструментів планування та зміни підходів до застосування відповідних традиційних інструментів. Дослідження спирається на підходи суспільної географії, які розглядають територіальну громаду як складну соціально-просторову систему. Здійснено аналіз наукових підходів до розуміння особливостей повоєнного відновлення для дослідження місцевого розвитку та планування розвитку території. Визначено ключові запити деокупованих громад Харківської області щодо руйнувань, бачення напрямів та найбільш нагальних проблем відновлення деокупованих територій. Довготривала масштабна війна призвела до масштабних руйнувань, тривалої окупації окремих територій, зруйнувала логіку та логістику економічного розвитку окремих територіальних громад та регіонів. Висвітлено основні особливості та характеристики деокупованих територій України, основні інструменти планування і управління відновленням. Відновлення деокупованих територій та переосмислення розвитку територіальних громад потребує застосування сучасних підходів та інструментів. Система планування відновлення територіальних громад дозволяє уникнути розбалансування ключових складових розвитку, використати переваги просторового розвитку та узгодити інтереси найбільш зацікавлених сторін залучених до процесу відновлення деокупованих територій в Україні.

Ключові слова: повоєнне відновлення, стратегія відбудови, деокупована територія, відновлення деокупованої території, планування розвитку території.

Рукопис вперше отримано: 30-03-2026

Прийнято до друку: 10-07-2026

Опубліковано: 14-07-2026

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2026.95.101-125>

Ліцензія: Creative Commons Attribution CC BY 4.0

ISSN: 2413-7154 (друкована версія), 2413-7553 (електронна версія)

Вступ

Відбудова територій, що постраждали від війни як в Європі так і в Україні, має декілька ключових особливостей та напрямів. Вона включає в себе по-перше, фізичне відновлення інфраструктури (шляхи, мости, енергопостачання, водопостачання, каналізація), соціальних об'єктів (школи, лікарні, дитячі садки) та житла. Фізичне відновлення має забезпечувати безбар'єрність та інклюзивність простору, з урахуванням потреб людей з інвалідністю, а ще не менш вагомим мають бути застосування сучасних будівельних технологій та матеріалів, що забезпечують енергоефективність та стійкість до пошкоджень (Ludwig et al., 2024).

По-друге, відбудова територій включає соціально-економічну реконструкцію, тобто розвиток економічної діяльності, підтримку підприємництва, створення робочих місць, розвиток освіти, науки, культури, реформування системи охорони здоров'я, соціального захисту, забезпечення соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх громадян.

По-третє, спрямованість відбудови стосується психологічної реабілітації, тобто надання психологічної підтримки та допомоги постраждалим від війни, особливо дітям, жінкам та людям похилого віку, створення безпечного середовища для відновлення психологічного здоров'я, подолання травм, пов'язаних з війною, та сприяння соціальній адаптації.

Особливу роль має відігравати залучення громадськості до процесів відбудови та прийняття рішень, сприяння розвитку громадських ініціатив та волонтерського руху, сприяння активній участі громадян у відновленні своїх громад.

Важливим аспектом є також врахування уроків минулого, зокрема, досвіду повоєнної відбудови в Європі, зокрема після Другої світової війни, зокрема це необхідність комплексного підходу до відновлення, що охоплює всі сфери життя, важливість міжнародної підтримки та співпраці, потребу в прозорості та підзвітності у використанні коштів, необхідність врахування інтересів усіх верств населення та уникнення повторення помилок минулого, таких як надмірне зосередження на відбудові промисловості на шкоду іншим галузям.

Відновлення має враховувати не лише економіку, а й соціально-культурний вимір. Архітектура, міське планування та інтеграція колективної пам'яті відіграють важливу роль у відновленні ідентичності, соціальної згуртованості та стійкості громад. Документування досвіду війни та потреб населення є стратегічним ресурсом (Dlamini et al., 2021). Детальне фіксування індивідуального та колективного досвіду може суттєво покращити якість нинішнього й майбутнього відновлення, на відміну від багатьох попередніх конфліктів, де такий досвід було втрачено.

Стабільність, верховенство права та базова інфраструктура – основа успішного відновлення. Забезпечення порядку, функціонування інститутів влади, надання базових

послуг і відновлення транспортної інфраструктури створюють умови, за яких суспільство може відновлювати країну власними силами.

Боротьба з корупцією є ключовою умовою довіри та ефективного відновлення. Україні необхідно посилювати антикорупційні механізми, забезпечувати прозорість і підзвітність, щоб міжнародна допомога та інвестиції реально доходили до населення і сприяли розвитку країни.

Мета дослідження визначити особливості та спрямованість заходів повоєнного відновлення міст та територіальних громад на основі міжнародного та українського досвіду. У фокусі дослідження також ключові проблеми та основні чинники відновлення деокупованих територій на прикладі Ізюмської територіальної громади.

Дослідницькі питання винесені для підготовки дослідження стали:

- Аналіз досвіду післявоєнного відновлення в контексті потреб у відновленні України;
- Встановлення чинників та проблем відновлення в Україні на прикладі Ізюмської територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Спрямованість заходів відновлення деокупованих міст і територій добре представлена у наукових публікаціях. Ми проаналізували представлені у науковій літературі підходи до планування та реалізації заходів з повоєнного відновлення міст і територій.

Навіть результати Другої Світової Війни несуть багато корисної і актуальної інформації в контексті післявоєнного відновлення територіальних громад в Україні (Knowles, 2014). Такий досвід не має бути забутим чи ігнорованим. При відновленні Німеччини суттєвий внесок зробила Велика Британія, забезпечуючи період стабільності після війни, відновлення порядку та верховенства права та забезпечення надання основних послуг, нехай навіть лише на низькому рівні в багатьох сферах суспільного життя. Це створило умови для німців досягти успіху своїми руками. Також одним з важливих факторів було відновлення транспортної інфраструктури. Окрім того, досвід Афганістану, Сирії також актуальний, адже тенденції одержання Україною допомоги від інших країн вказують на ризик залежності від донорів (Heydemann, 2018).

Історія свідчить, що можливі ризики від країни агресора лише збільшують ціну відновлення; навіть ще більш складним може стати відновлення в умовах крихкого миру (Kóczán & Chupilkin, 2022). Навіть якщо не буде нової війни в найближчі роки, сама лише можливість нової війни створює проблеми. Наприклад, інші країни також будуть готуватися до можливого конфлікту, і через це можуть надавати менше допомоги Україні. Також є ризик внутрішніх змін в країні, що не пов'язані з країною агресором, але можуть в якийсь момент дестабілізувати ситуацію.

Історичний досвід вказує також, що країни-союзники також можуть бути більш обережні з наданням фінансової допомоги через корупційні та іміджеві ризики. Приклад Південного Судану показує, що великі обсяги допомоги не гарантують успіху, особливості якщо розподіл цієї допомоги не контролюється належним чином: існує великий ризик корупції, того що допомога не дійде до населення в належному обсязі внаслідок корупції (Wessel & Asdourian, 2022). Цей же ризик існує і в Україні, що вказує на необхідність оновлення та вдосконалення антикорупційних інституцій та механізмів.

Під час різноманітних дискусій як в Україні, так і на міжнародному рівні, пропонується враховувати історію попередніх повоєнних відновлень. Зокрема, пропонується враховувати обставини відновлення після Чорнобильської катастрофи 1986 року та Холодної війни. Минулий досвід може додати нові перспективи для нинішнього відновлення (Dyak, 2023).

Інтеграція колективної пам'яті в зусилля з відновлення може посилити культурну ідентичність, стійкість громад та соціальну згуртованість. Наголошується на необхідності культурно чутливих підходів, які враховують історичне минуле та сучасний емоційний стан населення постраждалих громад (Mohamed, 2024). Існуючі дослідження засвідчують ключову роль колективної пам'яті у постконфліктному міському відновленні. Прикладом може слугувати постгеноцидне відновлення Руанди, що передбачало збереження колективної пам'яті через меморіали геноциду та видалення символів, що здатні викликати суспільний розкол та нагадувати про травматичний досвід (Asha & Makalela, 2020). Міське відновлення спиралось на колективну пам'ять, поєднуючи фізичну реставрацію з культурною документацією для відродження ідентичності, поєднуючи позитивні риси минулого і відновлене майбутнє.

Опанування досвіду інших країн у відбудові значно допоможе Україні, а структурування досвіду повоєнної відбудови сприяє розумінню міжнародного співробітництва, що також може позитивно вплинути на міжнародні стосунки і спільний розвиток, адже для найкращого використання досвіду інших потрібна комунікація (Duka & Starchenko, 2022). Досвід таких країн як Німеччина, Японія, Південна Корея, Боснія і Герцеговина, та Сінгапур може виявитись найбільш корисним для України після завершення війни (Kreimer, 1998). Наприклад, цінним може стати досвід Боснії і Герцеговини в сферах національного примирення, відновлення соціальних зв'язків, врегулювання конфлікту та відновлення суспільного життя (Nedić, 2006). Додатково, важливою була зміна оподаткування з метою підтримки відновлення і розвитку країни (Tzifakis & Tsardanidis, 2006). Сінгапур надає приклад ефективного використання іноземних інвестицій, що може бути дуже корисним для відновлення України, особливо враховуючи боротьбу з корупцією. Ця країна використала незалежні антикорупційні органи, суворе законодавство, прозорість та публічну відкритість, і високу плату державним службовцям для боротьби з корупцією, що мало позитивний ефект.

Відновлення міст демонструє добрі результати, якщо влада залучає до цього процесу громадськість та приватний бізнес. Міжнародної допомоги ніколи не буде достатньо для повного відновлення країни після конфлікту, допомога має бути спрямована на створення та відтворення умов, які дозволять приватному сектору та інститутам громадянського суспільства відновити соціально-орієнтовану, комерційну та виробничу діяльність.

Успішна реалізація проєктів післявоєнної відбудови країн та міст вимагає: встановлення діалогу; збереження гнучкості; уникнення нереалістичних очікувань; збереження простоти; дотримання процедур закупівель і виплат відповідно до пост-конфліктного контексту; забезпечення послідовності; підтримки пріоритетних сфер (Holtzman et al., 1998).

Історична роль у відбудові міжнародних фінансових інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду (МВФ), як ключового інструменту фінансування відновлення держав, що пережили конфлікти, включно з Боснією та Герцеговиною (Aćić & Grujić, 2023). Авторами проаналізовано використання stand-by arrangements, які надали країні фінансову підтримку на умовах виконання певних реформ, укладання угод на умовах чітких зобов'язань щодо реформ, доступ до фінансування в обмін на структурні зміни. На думку авторів, ресурси мають спрямовуватись на відновленні пріоритетної інфраструктури, розвиток економічної діяльності, інституційну підтримку (Cox, 2001). Також потрібне суворе виконання умов отримання фінансів, моніторинг результатів реформ, прозорість у розподілі ресурсів (Kreimer et al., 1998).

Досвід Хорватії після розпаду Югославії часто розглядають як один із найуспішніших прикладів післявоєнного відновлення в Європі кінця XX – початку XXI століття. Водночас цей шлях був довгим, дорогим і супроводжувався серйозними політичними та соціальними викликами (Kešeljević et al., 2026).

Наслідками війни були:

- близько 20 тисяч загиблих;
- сотні тисяч біженців і внутрішньо переміщених осіб;
- значні руйнування житла, доріг, мостів і промисловості;
- окупація приблизно чверті території країни до 1995 року;
- падіння ВВП приблизно на 30–40% порівняно з довоєнним рівнем.

Після завершення бойових дій уряд зробив пріоритетом відбудову житла; ремонт енергетичних мереж; відновлення транспортних коридорів; реконструкцію шкіл і лікарень. Держава активно залучала міжнародні кредити та допомогу від Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку та інших партнерів. Одним із найскладніших питань стало повернення хорватських і сербських біженців. Уряд відновлював житло, створював механізми компенсації майна, проводив програми

реінтеграції звільнених територій. Процес тривав понад десять років і не був повністю безконфліктним (Puljiz et al., 2024).

Найважливішим стратегічним орієнтиром стала європейська інтеграція. Перспектива членства в ЄС стала сильним стимулом для боротьби з корупцією, реформування судової системи та покращення інвестиційного клімату. Одним із двигунів економічного відновлення став туризм. Хорватія побудувала одну з найкращих мереж автомагістралей у регіоні. Нові дороги з'єднали узбережжя з внутрішніми районами, сприяли розвитку бізнесу, стимулювали туризм і мобільність населення (Miljenović & Žganec, 2012).

Попри низку очевидних успіхів, Хорватія не вирішила всіх проблем. Серед них залишились: демографічний спад, еміграція молоді, корупція, регіональна нерівність між узбережжям та внутрішніми територіями (Blitz, 2003).

Найбільш релевантні уроки для України з досвіду післявоєнного відновлення Хорватії:

- Безпека і контроль над територією є передумовою великих інвестицій;
- Відбудова має супроводжуватися інституційними реформами, а не лише будівництвом;
- Інтеграція до європейських структур може бути потужним стимулом модернізації;
- Повернення населення потребує окремої державної політики на багато років;
- Важливо не лише відновити зруйноване, а й створити нову економічну модель розвитку.

Вагомим впливом на соціально-економічний розвиток територіальних громад Харківської області в умовах воєнного стану з 2022 року стали ключові аспекти реформ, що включають децентралізацію, економічний розвиток, покращення соціальної сфери, екологічну стабільність та підвищення громадської безпеки (Nazarova & Lynnyk, 2024). Автори зазначеної публікації досліджують результати впровадження реформ, їх впливу на ефективність управління, фінансову автономію громад, розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць, підвищення якості освіти та охорони здоров'я, зниження рівня злочинності та зміцнення громадянського суспільства. Реформа, ініційована урядом України, спрямована на передачу значних повноважень і ресурсів з центрального рівня до місцевих громад, з метою зміцнення їх самостійності та здатності до ефективного управління. Результати дослідження показують, що адміністративно-територіальні реформи мають значний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток територіальних громад навіть в умовах воєнного стану. Зокрема, відзначається покращення ефективності управління та збільшення фінансових ресурсів на місцевому рівні, що сприяє розвитку інфраструктури та соціальної сфери. Водночас, важливими викликами залишаються забезпечення прозорості та підзвітності у використанні ресурсів, а також необхідність постійного моніторингу та коригування стратегій розвитку.

Деокуповані територіальні громади на сході та півдні України залишаються наближеними до фронту та продовжують зазнавати руйнувань, зумовлених діями російських окупаційних військ. Основними бар'єри, що стримують реалізацію проєктів відновлення на місцевому рівні є кадровий дефіцит, слабкість внутрішніх управлінських процедур, фрагментарність стратегічного планування, недостатня прозорість, низька готовність до взаємодії з інвесторами та донорами, а також вплив безпекових ризиків. Як пріоритетні напрями посилення спроможності громад обґрунтовуються розвиток системи стратегічного і проєктного управління, професіоналізація кадрів, цифровізація місцевого врядування, удосконалення механізмів прозорості та підзвітності, формування стійких партнерств та інтеграцію інноваційних рішень у процеси відновлення (Kyrchata & Blyzniuk, 2024).

Успішність відновлення громад значною мірою залежить від рівня участі мешканців у прийнятті рішень. Розвиток механізмів громадської участі сприяє підвищенню спроможності територіальних громад, покращенню якості місцевого управління та формуванню більш стійких моделей розвитку на місцевому рівні. На прикладі територіальних громад Харківської області автори досліджують практичне впровадження цих інструментів та оцінюють їхній вплив на місцевий розвиток. Особлива увага приділяється тому, як рівень залучення громадян впливає на прозорість влади, довіру до органів місцевого самоврядування та ефективність реалізації місцевих проєктів (Maliarenko & Sehida, 2025).

Загальний підсумок дискусій. Повоєнне відновлення є не менш важливим, ніж сама перемога у війні. Історичний досвід показує: без ефективного відновлення держава ризикує втратити стабільність, економічну спроможність і безпеку, що може створити умови для повторної агресії. У випадку повоєнного відновлення України світовий досвід може (і повинен) бути адаптований до українських реалій. Приклади Німеччини, Японії, Південної Кореї, Хорватії, Боснії і Герцеговини та Сінгапуру демонструють важливість поєднання економічних реформ, ефективного оподаткування, залучення інвестицій і жорсткої антикорупційної політики. Досвід Світового банку та МВФ показує, що фінансування має супроводжуватися чіткими зобов'язаннями щодо реформ, пріоритетністю інфраструктури, моніторингом результатів і прозорістю використання ресурсів. Боротьба з корупцією є ключовою умовою довіри та ефективного відновлення.

Таким чином, повоєнне відновлення України має бути комплексним, прозорим і орієнтованим на довгострокову стійкість – із поєднанням безпеки, реформ, боротьби з корупцією, врахування колективної пам'яті та активної участі громад і бізнесу при відповідальному використанні міжнародної допомоги.

Методика дослідження

Результати дослідження базуються на аналізі досвіду післявоєнної відбудови у різних країнах світу та сформованого дискурсу щодо планування та реалізації відновлення. Зокрема, для розуміння контексту та дискусії були важливими ряд наукових публікацій та аналітичних звітів (Boloorani et al., 2021; Dudouet, 2016; Fernando et al., 2013; Hajjar, 2020; Jackson, 2019; Malik & Zaki, 2022). До аналізу взято результати експедиції у жовтні 2022 року до усіх деокупованих громад Харківської області з метою збору даних щодо критичних потреб, проведення інтерв'ю із лідерами громад щодо процесу відновлення керованості у постокупаційний період. Наступним етапом дослідження стало опитування мешканців Ізюмської територіальної громади та проведення фокус-груп і підготовка звіту щодо ключових проблем відновлення громади. Для реалізації цього етапу ми адаптували методику запропоновану експертами Альянсу українських університетів у 2024 році, зокрема анкету та програму проведення фокус груп (Deyneka et al., 2024). В опитуванні взяли участь близько 350 осіб, в тому числі ВПО, ветерани та військовослужбовці та їх сім'ї. Збір даних відбувався як онлайн, так і методом «face-to-face». Дані опрацьовувалися з використання методів математичної статистики з використанням програмного забезпечення SPSS та R-project. У двох фокус-групах взяло участь 12 осіб – 5 представників органів місцевого самоврядування (далі – ОМС, 4 малого та середнього бізнесу та 3 – громадських організацій (далі – ГО). До основних результатів інтерв'ю та фокус групи належить визначення бачення основними стейкхолдерами розвитку громади та ключових взаємопов'язаних напрямків – відновлення житла і міської інфраструктури, формування робочих місць та відновлення якісного освітнього процесу. На наступному етапі ми проаналізували динаміку основних показників розвитку громади до 2022 року та станом на 01.01.2024, основні стратегічні планувальні рішення щодо відновлення шляхом дослідження наявних проєктів та затверджених планувальних документів – Стратегії розвитку Ізюмської міської територіальної громади на період 2021–2027 роки та проєкту Комплексної програми відновлення Ізюмської міської територіальної громади до 2028 року (CANactions School, 2018). У результаті реалізації цих етапів дослідження ми визначили особливості та спрямованість заходів повоєнного відновлення Ізюмської громади та зіставили її з релевантним досвідом. Зрештою, для верифікації зібраних даних, інформації та результатів нашого аналізу у 2024 році ми здійснили другу експедицію до м. Ізюм, в рамках якої провели зустрічі із посадовими особами, лідерами громадської думки, відвідали об'єкти відновлення відмінні за масштабами і джерелами фінансування та походженням ініціатив їх реалізації.

Результати та їх обговорення

Одним з прикладів відбудови деокупованих громад є Ізюмська міська територіальна громада Харківської області, яка зазнала значних руйнувань під час бойових дій у 2022 році внаслідок російської агресії.

Ізюмська міська територіальна громада утворена рішенням 89 сесії Ізюмської міської ради 7 скликання від 07 червня 2019 року № 2258 шляхом добровільного приєднання територіальної громади сіл Кам'янка, Суха Кам'янка, Синичено, Тихоцьке Кам'янської сільської ради до територіальної громади міста Ізюм. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 725-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Харківської області», до складу Ізюмської міської територіальної громади увійшли території колишніх Левківської та Бригадирівської сільських рад. Адміністративним центром Ізюмської міської територіальної громади є колишнє місто обласного значення – Ізюм.

Ізюмська міська територіальна громада розташована у південно-східній частині Харківської області, у лісостеповій та степовій фізико-географічних зонах. Відстань від міста Ізюм до міста Київ (столиці країни) – 600 км, до міста Харків (обласного центру) – 120 км. Територія Ізюмської міської територіальної громади займає площу 376 км². До складу Ізюмської міської територіальної громади Харківської області входить 16 населених пунктів (одне місто, 15 сіл), об'єднані в 3 старостинських округи, з адміністративним центром в місті Ізюм, а саме:

- м. Ізюм;
- Кам'янський старостинський округ Ізюмської міської ради (с. Кам'янка, с. Суха Кам'янка, с. Синичено, с. Тихоцьке);
- Левківський старостинський округ Ізюмської міської ради (с. Левківка, с. Глинське, с. Забавне, с. Іванівка, с. Іскра, с. Крамарівка, с. Пимонівка, с. Рудневе);
- Бригадирівський старостинський округ Ізюмської міської ради (с. Бригадирівка, с. Бабенкове, с. Федорівка).

Загальна чисельність населення Ізюмської міської територіальної громади до початку війни в 2022 році становила 48524 осіб, в тому числі: міське населення – 45051 осіб, сільське населення – 3781 осіб. Станом на 01.01.2024 зареєстрована кількість мешканців громади становить 23948 осіб.

Ізюмська громада перебувала в зоні бойових дій та частково була під окупацією з лютого по вересень 2022 року. Відповідно численні населені пункти громади постраждали від бойових дій з боку російської армії, місто Ізюм зазнало найбільших руйнувань, а також с. Кам'янка, с. Суха Кам'янка, с. Синичено, с. Тихоцьке.

Після деокупації почалися активні роботи з відновлення інфраструктури, соціальної сфери, економіки та підтримки населення. Водночас процес має як свої позитивні зрушення, так і значні виклики.

Розвиток територіальних громад під час війни в дослідженні розглядається крізь призму таких його етапів: (1) окупація; (2) деокупація; (3) відновлення критичної інфраструктури; (4) відновлення і розвиток за принципом «краще ніж було».

Масштабні руйнування інфраструктури: На території Ізюмської громади було зруйновано величезну кількість об'єктів (рис. 1): житловий фонд та адміністративні будівлі; об'єкти охорони здоров'я; освітні заклади; об'єкти культури та спорту; транспортну інфраструктуру; об'єкти енергетики; інфраструктуру житлово-комунального господарства. 7200 будинків приватного сектору Ізюмської громади пошкоджені або повністю зруйновані, з 286 багатоквартирних будинків міста Ізюм, з яких: 16 – повністю зруйновані, 120 – потребують проведення капітального ремонту і 60 – поточного (Стратегія розвитку Ізюмської міської територіальної громади, 2025).

Рисунок 1. Руйнування інфраструктури та відновлення за принципом «краще ніж було» (а: масштабні руйнування будівлі міської ради у м. Ізюм, 2022 р., б: відновлена будівля міської ради в м. Ізюм, 2024 р., с: зруйнована Ізюмська лікарня, 2022 р., d: відновлена Ізюмська лікарня, 2024 р. Фото авторів)

Окрім багатоквартирних будинків і будівель приватного сектору загарбниками було повністю зруйновано будівлю, в якій розташовувалося управління соціального захисту населення Ізюмської міської ради; повністю зруйновано внутрішній простір міської амбулаторії загальної практики сімейної медицини № 1, вщент зруйновано амбулаторію загальної практики сімейної медицини в с. Кам'янка; в стаціонарному корпусі комунального некомерційного підприємства Ізюмської міської ради «Центральна міська лікарня Піщанської Богоматері» зруйновано операційний блок, приймальне відділення та відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги. Разом з об'єктами соціального захисту і охорони здоров'я в результаті інтенсивних ворожих обстрілів російськими військами зазнали пошкоджень та руйнувань майже всі об'єкти культурної сфери – з 13 об'єктів мережі закладів культури Ізюмської міської ради будівля Кам'янського сільського клубу зруйнована повністю, 9 будівель мають пошкодження різного ступеня. Так само значні пошкодження отримали усі спортивні об'єкти, 6 з 9 закладів загальної середньої освіти – зокрема ліцей № 4, який пережив Другу світову війну. Суттєві пошкодження внаслідок військових дій отримали також майже 80% магістральних мереж і розподільчі мережі водопостачання, водовідведення, теплопостачання; повністю або частково були зруйновані 3 котельні, 10 – критично пошкоджено, майже 100 % вуличного освітлення зруйновано, зруйновано два мости через Сіверський Донець (Стратегія розвитку Ізюмської міської територіальної громади, 2025).

Втрата підприємств і ринку праці: зруйновані більшість заводів і промислових підприємств. Це спричинило відсутність робочих місць, а офіційні вакансії часто лише на мінімальну платню. Ізюмська територіальна громада з одного боку втратила значну кількість мешканців, з іншого – стала прихистком досить великої кількості ВПО. Різке перевантаження системи медичного і соціального забезпечення громади, руйнування житлової і транспортної інфраструктури, погіршення умов ведення підприємницької діяльності – ці та інші наслідки російського вторгнення в Україну вимагають прийняття системних рішень, спрямованих на повернення життя громади до довоєнного рівня.

Вплив війни на довкілля. Після деокупації територій Харківської області у 2022 році Ізюмська територіальна громада стала однією з найбільш замінованих в Україні. Забруднення вибухонебезпечними предметами охоплює майже 100% території громади (рис. 2), в тому числі значні площі сільськогосподарських угідь, лісів та заплав річок. Основні наслідки мінування для аграрного сектору:

1. Виведення значних площ із сільськогосподарського обробітку.
2. Зниження інвестиційної привабливості агросектору громади.
3. Ризики для населення та фермерів.
4. Гальмування відновлення економіки громади.

Мінування також охопило заплави та прибережні території річок, що ускладнює відновлення природних екосистем. Воєнні дії спричинили механічну та хімічну

деградацію ґрунтового покриву на території Ізюмської територіальної громади та прилеглих громад. Механічне руйнування ґрунтового покриву та порушення структури ґрунтового горизонту спричинили вирви від артилерійських снарядів, траншеї, окопи та бліндажі. Пересування важкої військової техніки призвело до ущільнення ґрунтів, погіршення водно-повітряного режиму. Забруднення ґрунтів відбулось через залишки боєприпасів, важких металів, паливно-мастильних матеріалів.

Наслідками деградації є зниження родючості чорноземів, порушення структури агроландшафтів збільшення площ деградованих земель та необхідність рекультивації та відновлення ґрунтів.

Сіверський Донець є головною водною артерією регіону і важливим природним елементом Ізюмської громади. Воєнні дії суттєво вплинули на його екосистему. Мінування берегів та заплав, руйнування природних біотопів, знищення рослинності сприяли порушенню заплавних екосистем. Залишки вибухових речовин, важкі метали, нафтопродукти від військової техніки сприяли забрудненню вод та зменшенню біорізноманіття.

Рисунок 2. Території, забруднені вибухонебезпечними предметами

Екологічні проблеми формують **ключові бар'єри соціально-економічного розвитку Ізюмської ТГ**. Основними ризиками є:

1. Обмеження розвитку сільського господарства
 - значні площі забруднених або замінованих земель;
 - зниження родючості ґрунтів;
 - високі витрати на рекультивацію.
2. Загрози продовольчій безпеці

- скорочення площ орних земель;
 - зменшення врожайності.
3. Ризики для здоров'я населення
- забруднення водних ресурсів;
 - можливе накопичення токсичних речовин у ґрунті.
4. Обмеження інвестицій
- високі екологічні ризики;
 - необхідність значних коштів на відновлення територій.
5. Гальмування розвитку рекреації та туризму
- заміновані ліси і заплави;
 - деградація природних ландшафтів.

Таким чином, мінування територій, деградація ґрунтів та порушення екосистем річки Сіверський Донець формують комплексну екологічну проблему в Ізюмській територіальній громаді (рис. 3). Ці фактори суттєво обмежують розвиток аграрного виробництва, рекреаційного потенціалу та економіки громади, що робить екологічне відновлення одним із ключових пріоритетів її післявоєнного розвитку.

Рисунок 3. Руйнування інфраструктури мостів та забруднення ґрунтів Ізюмської міської територіальної громади (а: руйнування мосту через р. Сіверський Донець, 2022р., б: ґрунти, забруднені вибуховими речовинами. Фото авторів)

Стратегічні плани відновлення та розвитку громади. Органами місцевого самоврядування та військовою адміністрацією оновлено Стратегію розвитку Ізюмської територіальної громади та План заходів з її реалізації, а також розроблено комплексну програму відновлення (на момент підготовки статті не затверджена на регіональному рівні). Реформа системи управління публічними інвестиціями спонукала акцентувати увагу саме на оновленні Стратегії та формуванню відповідно проєктного портфелю публічних інвестицій (Izyum City Military Administration, 2025).

Пріоритетним визначено напрямок розвитку соціальних та адміністративних сервісів, а саме забезпечення безбар'єрності простору, відновлення закладів та розвиток доступності освітньої мережі, модернізацію інфраструктури сфери надання

адміністративних послуг з урахуванням принципів доступності та інклюзивності, відновлення пошкоджених в наслідок збройної агресії Російської Федерації медичних закладів та їх реконструкція, доступність надання реабілітаційних послуг.

Ще одним пріоритетом Стратегії розвитку громади є відновлення, реконструкція та модернізація об'єктів житлового фонду, відновлення і комплексна реконструкція систем водопостачання та водовідведення, реконструкція систем тепlopостачання, організація ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами, з урахуванням вимог екологічної безпеки та комфорту для мешканців, відновлення дорожньої інфраструктури та розвиток транспортного сполучення.

Забезпечення сталого економічного розвитку та ефективного використання ресурсів громади, розвитку підприємницької інфраструктури та торгових мереж, безпекове облаштування полігонів твердих побутових відходів, очищення річок та водойм, проведення заходів для захисту від можливого підтоплення м. Ізюм, демонтаж залізобетонних конструкцій, що утворилися під час підриву мостів, переправ тощо, в тому числі і через річку Сіверський Донець.

Наступний пріоритетний напрям щодо протидії військовим і безпековим викликам, передбачає обстеження та розмінування територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, впровадження систем оповіщення та інформування населення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій, створення центрів безпеки та місцевої пожежної охорони та підвищення рівня пожежної безпеки в громаді.

Одним з пілотних архітектурних планів є проєкт відбудови кварталу в центрі міста з інклюзивними, екологічними рішеннями: пішохідна головна вулиця (Соборна), скейт-парк, зелені зони, сонячні панелі, біогаз і когенерація. Проєкт реалізують до 2031 року, а перші роботи заплановано на 2026–2027 роки.

Соціологічне дослідження потреб територіальної громади. Потреби територіальної громади було розглянуто в контексті трьох цілей, які стоять наразі перед громадою, яка була в зоні бойових дій:

1. **Стійкість:** готовність до надзвичайних ситуацій, які виникають у зв'язку з повномасштабним вторгненням, щоб не зупиняти надання базових послуг та життя в громадах (наприклад, стійкість до енергетичних та безпекових викликів).
2. **Розвиток:** підвищення якості та доступності послуг, орієнтованих на людину, особливо у сфері системи охорони здоров'я та соціальних послуг для вразливих груп населення (наприклад, ветеранам, внутрішньо переміщеним особам, військовим та їхнім сім'ям).
3. **Відновлення:** необхідність відновлювати пошкоджені об'єкти та повертати мешканців, що включає підготовку необхідних стратегічних документів для відновлення (відповідно до вимог законодавства).

Потреба стійкості, на думку мешканців громади і її керівництва, є суттєвою і оцінена в 2,8 з 4 балів. В цьому сенсі ми говоримо про оцінку мешканцями цивільного захисту зі сторони місцевої влади, а також оцінку ОМС.

Суттєвою для представників різних категорій опитаних є також потреба розвитку, оцінено в 3,2 бали. Йдеться про оцінку рівня та якості комунальних послуг та сфер всередині громади (водопостачання та відведення, теплопостачання, благоустрій, громадський транспорт тощо).

Суттєвою для представників різних категорій опитаних є також потреба розвитку. Йдеться про оцінку рівня та якості комунальних послуг та сфер всередині громади (водопостачання та відведення, теплопостачання, благоустрій, громадський транспорт тощо).

Потребу відновлення було проаналізовано з урахуванням лише тих спостережень, де респонденти вказували на наявність бойових дій і руйнувань в їхній громаді. За оцінкою вона майже критична. Це логічним чином витікає з високого ступеня руйнування міста та критичною близькістю його від лінії фронту. На цьому фоні потреба відновлення для мешканців відходить на другий план.

Отже:

1. Стійкість у громаді визнається суттєвою проблемою, зокрема, через потребу в активній участі місцевої влади у вирішенні наслідків кризових ситуацій.
2. Розвиток є важливою потребою для різних груп опитаних. Серед аспектів розвитку найбільш відчутною є якість комунальних послуг та сервісів.
3. Потреба відновлення громади після руйнувань розглядалася як складна і першочергова.

Як бачимо, у громаді обрано найбільш пріоритетною відновлення, але, стійкість і розвиток теж суттєві.

У 80% випадків спроможність ОМС та комунальних підприємств для реагування на кризові ситуації по людським ресурсам оцінюється посередньо. Широку підтримку та критичну потребу в опитаних знаходять насамперед такі заходи:

- дорожня інфраструктура – 90% опитаних;
- благоустрій – 80%;
- підтримка бізнесу – 80%;
- освіта – 80%;
- підтримка ВПО, військовослужбовців та їхніх сімей – 50%.

Одним з важливих показників стійкості громади є реагування місцевої влади на надзвичайні ситуації у зв'язку, особливо в умовах війни. Питання щодо оцінки реагування місцевої влади на надзвичайні ситуації пов'язані із повномасштабною війною оцінювали за 5-ти бальною шкалою (де 1 – жахливо, 2 – погано, 3 – середньо, 4 – добре, 5 – відмінно).

Загалом, враховуючи всю сукупність показників, мешканці оцінюють рівень реагування місцевої влади на надзвичайні ситуації, пов'язані з війною, як середні та трохи вище середнього. Це свідчить про помірковану оцінку громадою роботи місцевої влади з вирішення нагальних питань – мешканці відчують нерозв'язані проблеми і незакриті потреби у комунікаціях під час кризових ситуацій, що може провокувати недовіру громадян до влади. Найгірше, на думку громадян, місцевій владі вдається реагувати на перебої у доступі до мережі Інтернет та відновлення зв'язку.

Найвищу оцінку отримало реагування місцевої влади на забезпечення електропостачання, водозабезпечення, подачі тепла та ліквідації наслідків обстрілів (рис. 4).

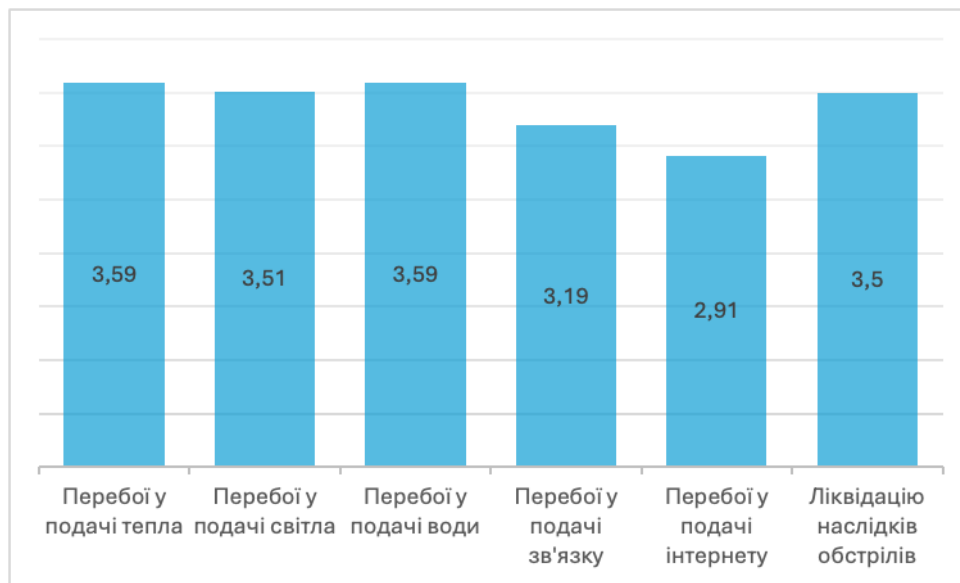

Рисунок 4. Оцінка мешканцями Ізюмської громади реагування місцевої влади на надзвичайні ситуації, викликані повномасштабною війною

В цілому мешканці задоволені реагуванням влади та заходами, які застосовуються у надзвичайних ситуаціях. Однак, варто звернути увагу на зв'язок та доступ до Інтернету, оскільки для людей комунікація із рідними та близькими є найбільшим пріоритетом, особливо в кризових ситуаціях, і відсутність цих комунікацій є найбільш важкою для сприйняття.

Представники бізнесу та громадського сектору оцінили, до вирішення яких проблем і як їх залучає місцева влада від моменту повномасштабного вторгнення (табл. 1). У більшості випадків місцева влада не інформувала представників бізнесу і громадських активістів про проблеми і не збирала пропозиції з їх вирішення або ж тільки інформувала, але реальної співпраці між бізнесом, громадським сектором і місцевою владою переважно не відбувається. Найчастіше ОМС залучали бізнес та ГО до вирішення питань забезпечення мешканців продуктами харчування та речами першої необхідності (24% бізнес та 31,3% ГО), інтеграція ВПО (наприклад, працевлаштування, гуманітарна

допомога, житло, ментальне здоров'я) (16% бізнес та 25% ГО), надання транспорту у випадку необхідності евакуації населення (12% бізнес та 18,8% ГО), забезпечення функціонування критичної інфраструктури (наприклад, опалення, вода, електрика) (12% бізнес та 12,5% ГО), організація цивільної безпеки і оборони (наприклад, облаштування укриттів, тренування на випадок надзвичайної ситуації) (18,8% ГО і тільки 8% бізнес).

Таблиця 1. Стійкість громади за оцінками представників громадського сектору та бізнесу, %

Показники стійкості громади	Актор	Представники місцевої влади не інформували про проблему, не збирали пропозицій та/або відхилили мої пропозиції рішень	Представники місцевої влади проінформували мене стосовно проблеми	Після інформування я запропонував/ла рішення проблеми чи свої ресурси, які були корисними місцевій владі для вирішення	Місцева влада ініціювала збір пропозицій для вирішення цієї проблеми, я надав/ла свої	Спільно з місцевою владою придумали спосіб вирішити цю проблему, зараз спільно реалізуємо її
Організація цивільної безпеки і оборони (наприклад, облаштування укриттів, тренування на випадок надзвичайної ситуації)	Бізнес	48	28	8	8	0
	ГО	50	18,8	0	6,3	12,5
Забезпечення мешканців продуктами харчування та речами першої необхідності	Бізнес	32	28	12	16	8
	ГО	37,5	12,5	12,5	6,3	25
Забезпечення функціонування критичної інфраструктури (наприклад, опалення, вода, електрика)	Бізнес	32	24	8	4	8
	ГО	31,3	37,5	6,3	0	12,5
Інтеграція ВПО (наприклад, працевлаштування, гуманітарна допомога, житло, ментальне здоров'я)	Бізнес	36	24	8	8	8
	ГО	31,3	18,8	18,8	12,5	12,5
Кібербезпека	Бізнес	40	16	4	4	0
	ГО	37,5	31,3	0	0	0
Надання транспорту у випадку необхідності евакуації населення	Бізнес	32	20	4	12	0
	ГО	37,5	18,8	6,3	6,3	12,5

Фіксуємо відсутність у громаді системної тісної співпраці і взаємного вирішення проблем та налагодженого контакту між громадськими організаціями, бізнесом та місцевою владою. Така комунікація не є ефективною та не сприятиме відновленню і покращенню громади (Melnychuk, A., Denysenko, O., & Ostapenko, P., 2021).

Оцінка стійкості громади представниками ОМС відбувалась за системою з двох категорій – «так» чи «ні». Було проаналізовано, яка частка опитаних схвально оцінили наявність тих чи тих заходів або засобів, що забезпечують стійкість громади (табл. 2).

Таблиця 2. Оцінка стійкості громади представниками ОМС

Аспект		Оцінка (% наявності засобів/заходів)
Джерела живлення	підприємств водозабезпечення	100
	комунальних закладів освіти	100
	комунальних закладів охорони здоров'я	100
	підприємств теплопостачання	100
	приміщення органів місцевого самоврядування	90
План дій		72
Резервне копіювання		72
Запаси товарів		63
Навчання		55
Мобільний зв'язок		50
Тестування ІТ-систем		50

З таблиці бачимо, що найбільшої уваги потребують навчання, тренування з питань реагування на різних етапах на виявлену загрозу або розвиток відповідної кризової ситуації та тестування вразливості інформаційних систем. Адміністрація відчуває серйозну нестачу компетентностей у своїй роботі та регулюванні надзвичайних ситуацій.

До основних результатів фокус-групи належить визначення бачення основними стейкхолдерами розвитку громади. Спільними позиціями усіх трьох основних стейкхолдерів – представників ОМС та комунальних підприємств, бізнесу, громадського сектору є:

- апелювання до «славногo» індустріального минулого, «повернення» якого стане ознакою ренесансу Ізюму;
- перевага в обговоренні проблем і рішень для розвитку міста, а не сільської місцевості;
- низька готовність до взаємодії і довіра, патерналізм;
- перевага у розвитку надається економічним чинникам;
- низька відповідальність та ініціативність.

Учасники фокус-групи окреслюють сильні сторони Ізюмської громади навколо двох основних фокусів. Перший – це добре організована робота місцевого самоврядування у розрізі його класичних повноважень (насамперед, благоустрою) і другий – сила людини, яка проявляється через відкритість, взаємодопомогу, сміливість повернутись у деокуповане рідне місто, соціальну згуртованість мешканців.

Фокус-група показала також знаходження порозуміння основних стейкхолдерів щодо ключових потреб розвитку громади. Це масштабні руйнування житла та інфраструктури, різке (майже удвічі) скорочення чисельності населення та високий рівень замінування території (у тому числі сільськогосподарських угідь). Траєкторія відновлення функціональності громади описується траєкторією ключових взаємопов'язаних напрямків – відновлення житла і міської інфраструктури, формування робочих місць та відновлення якісного освітнього процесу. Окремі гострі завдання учасники заходу визначали як наближення фронту, питання безпеки, брак фахівців (у тому числі медиків окремих спеціальностей). Найбільш складним виявилось завдання щодо визначення бачення конкретних першочергових заходів із відновлення та розвитку громади. Усі стейкхолдери здебільшого називали загальні, витратні заходи із відновлення важкої індустрії, підвищення соціального комфорту для різних груп населення, відновлення житла та інфраструктури.

Потреба в посиленні стійкості громади. Підприємці та громадські активісти мають потенціал для посилення заходів з подолання наслідків війни, у разі їх ширшого залучення до систем планування та прийняття управлінських рішень. Підтримка стійкості в громаді додатково включає проведення навчань з питань цивільного захисту та управління кризовими ситуаціями для ОМС, підприємців та громадських лідерів.

Дуже важливе завдання, як показує, досвід відновлення життя після подолання важких наслідків окупації – забезпечення надійного зв'язку та комунікації.

Суттєва потреба розвитку громади, згідно з результатами фокус-групової дискусії, може базуватись на відновленні критичної інфраструктури як одного з найбільш загальних завдань, яке найкращим чином демонструє відновлення української влади та її організаційно-управлінського апарату. Дорожня інфраструктура, якість роботи громадського транспорту, утворення нових робочих місць у громаді, є потреба у навчанні підприємництва, розвитку професійно-технічної освіти.

Високий рівень відтоку молоді з громади може бути серйозною проблемою і викликом для стійкості громади. У першу чергу слід забезпечити доступ молоді до якісної освіти. Підтримка малого і середнього бізнесу, а також сільського господарства формуватиме умови для зайнятості молоді у громаді. Важливим є формування інфраструктури для комфортного життя, відпочинку та дозвілля у громаді.

У громаді розроблено та погоджено основні документи відновлення та розвитку територіальної громади. Спроможність ОМС та комунальних підприємств для розробки

необхідних документів відновлення по людським ресурсам є посередньою. Представники ОМС зазначили, що якби у них була можливість, то вони б пройшли навчання з англійської мови, навичок роботи в MS Excel і аналізу ринків та кризового планування.

Для більшості зруйнованих об'єктів комунальної власності, багатоквартирних житлових будівель йде пошук фінансування і розроблено проектно-кошторисну документацію. Представники ОМС зазначили, що їм не вистачає проактивних лідерів.

Висновки

Відновлення Ізюмської територіальної громади є тривалим і складним процесом, що потребує системного підходу, прозорого управління ресурсами та активної участі громади.

Архітектура та містобудування відіграють ключову роль у процесі відновлення, адже вони не лише впливають на матеріальне середовище, а й трансформують соціальні відносини. Для забезпечення ефективного відновлення в коротко- і довгостроковій перспективі важливо максимально повно задокументувати досвід і потреби мешканців, що може суттєво покращити якість відновлювальних рішень. Комплексний аналіз потреб відновлення в Україні на прикладі Ізюмської територіальної громади засвідчує, що визначальними чинниками є загроза повторення воєнних дій (Kóczán & Chupilkin, 2022) та ефективність планування, заснованого на діалозі (Holtzman et al., 1998).

Планувальна структура та просторові зв'язки Ізюма і громади зазнали суттєвих, у значній мірі незворотних змін. Військовий чинник (розміщення військових підрозділів, облаштування укриттів, зведення оборонних споруд тощо) і в післявоєнний період залишатиметься одним із ключових драйверів просторових трансформацій і розвитку. Водночас успіх відновлення залежить не лише від відбудови зруйнованої інфраструктури, а й від забезпечення належної якості життя, створення економічних можливостей і формування відчуття безпеки для мешканців. У цьому контексті особливо актуальною є потреба у поглиблених дослідженнях наукових засад і науково-практичного забезпечення відновлення деокупованих територій в Україні.

Серед основних викликів відбудови громади варто виокремити:

- залучення міжнародних фінансових інституцій, урядів інших країн і приватного сектору;
- недостатність фінансових ресурсів, оскільки потреби значно перевищують наявні можливості;
- дефіцит фахівців у сфері розроблення планувальної документації та суміжних галузях;
- необхідність створення прозорих механізмів фінансування та моніторингу;
- забезпечення підзвітності й прозорості використання коштів;
- залучення громадськості до процесів відбудови та ухвалення рішень;

- розвиток громадських ініціатив і волонтерського руху;
- стимулювання активної участі мешканців у відновленні своїх громад;
- безпекові ризики, пов'язані із замінованими територіями та нестабільною ситуацією на фронті;
- міграційні процеси, зокрема відтік населення та небажання частини жителів повертатися найближчим часом;
- психологічні травми населення та потреба в системній психологічній реабілітації.

Спираючись на напрацьований науковий дискурс і поширені практики післявоєнного відновлення, варто наголосити на довготривалості цього процесу та його залежності від здатності вибудувати ефективну взаємодію між усіма зацікавленими сторонами, а також забезпечити стабільність фінансування. Стан Ізюмської територіальної громади потребує комплексного підходу до відновлення. Йдеться не лише про реконструкцію фізичних об'єктів, а й про відновлення системи надання соціальних послуг, економіки, безпеки та громадської довіри. Важливою є інтеграція містобудівного планування, принципів енергоефективності та засад сталого розвитку. Такий широкий спектр завдань потребує ефективного та узгодженого планування. Вивчений досвід розроблення планувальних документів у громаді свідчить, що їхня система залишається недостатньо сформованою, а діалог між стейкхолдерами та залучення населення до планування і реалізації відновлення мають фрагментарний характер. Це, своєю чергою, становить одну з ключових загроз для ефективного відновлення громади.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Фінансування

Автори не отримували фінансової підтримки для проведення дослідження, підготовки рукопису та/або публікації цієї статті.

Conflict of interest

The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship and/or publication of this article.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність будь-яких потенційних конфліктів інтересів щодо проведення дослідження, підготовки рукопису та/або публікації цієї статті.

References | Список використаних джерел

- Ácić, M., & Grujić M., (2023). The role of the International Monetary Fund in the post-war reconstruction of Bosnia and Herzegovina. *Acta Politica Polonica*, 55, 73–85. <https://doi.org/10.18276/ap.2023.55-05>
- Asha, A., & Makalela, K. (2020). Challenges in the implementation of integrated development plan and service delivery in Lepelle-Nkumpi Municipality, Limpopo Province. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 12(1), 1–15. <https://doi.org/10.34109/ijefs.202012101>
- Blitz, B. K., (2003). Refugee returns in Croatia: Contradictions and reform. *Politics*, 23(3), 181–191. <https://doi.org/10.1111/1467-9256.00195>
- Bloorani, A. D., Darvishi, M., Weng, Q., & Liu, X., (2021). Post-war urban damage mapping using InSAR: The case of Mosul city in Iraq. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10(3), 140. <https://doi.org/10.3390/ijgi10030140>
- CANactions School, (2018). Intehrovane prostoro ve planuvannia dlia obiednanykh terytorialnykh hromad. [In Ukrainian] [CANactions School, (2018). Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад]. URL: <https://hromada.canactions.com/pro-prohramu/>
- Cox, M., (2001). *State Building and Post-Conflict Reconstruction: Lessons from Bosnia*. Centre for Applied Studies in International Negotiations (CASIN). URL: https://www.files.ethz.ch/isn/102385/2001_01_State_Building_and_Post-Conflict_Reconstruction.pdf
- Deyneka, O., Zasadko, V., Kolisnyk, L., Lyuta, O., Melnychuk, A., Podlevskyi, A., Savisko, M., & Sudyn, D., (2024). Methodology for research on identifying the needs of local communities for sustainability, recovery, and development. Alliance of Ukrainian Universities. [Дейнека О., Засадко В., Колісник Л., Люта О., Мельничук А., Подлевський А., Савісько М., & Судин Д. Методологія досліджень з визначення потреб територіальних громад для стійкості, відновлення та розвитку. Альянс Українських Університетів]. URL: https://auu.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/metodologiya-doslidzhen_web.pdf
- Dlamini, B. I., & Zogli, L. K. J. (2021). Assessing the integrated development plan as a performance management system in a municipality. *International Journal of Entrepreneurship*, 25 (Special Issue 1), 1–21. URL: <https://hdl.handle.net/10321/4139>
- Dudouet, V. (2016). Post-war political settlements: From participatory transition processes to inclusive state-building and governance. URL: https://www.researchgate.net/publication/329610734_Post-war_Political_Settlements_From_Participatory_Transition_Processes_to_Inclusive_State-building_and_Governance
- Duka A. П., & Starchenko Г. В. (2022). World experience of post-war economic recovery: Lessons for Ukraine. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (6). [In Ukrainian] [Дука, А. П., & Старченко, Г. В. (2022). Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (6)]. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06>
- Dyak, S., (2023). From war into the future: Historical legacies and questions for postwar reconstruction in Ukraine. *Architectural Histories*, 11(1). <https://doi.org/10.16995/ah.9805>
- Fernando, S. Bandara, J. S., & Smith, C. (2013). Regaining missed opportunities: The role of tourism in post-war development in Sri Lanka. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(5), 451–469. <https://doi.org/10.1080/10941665.2012.695284>
- Hajjar, B. M. H., (2020). *The Road from Conflict to Reconstruction, Recovery and Resilience in the Mena Region*. Islamic Development Bank. URL: <https://www.isdb.org/sites/default/files/media/documents/2021-07/Reconstruction%20Report%202021.pdf>
- Heydemann, S., (2018). Reconstructing Authoritarianism: The Politics and Political Economy of Post-Conflict Reconstruction in Syria. *POMEPS Studies 30: The politics of post-conflict reconstruction*, 27–40 <https://pomeps.org/reconstructing-authoritarianism-the-politics-and-political-economy-of-post-conflict-reconstruction-in-syria>

- Holtzman, S. B., Elwan, A. E., & Scott, C. S. (1998). *Post-Conflict Reconstruction: The Role of the World Bank* (English). Washington, DC: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/175771468198561613>
- Izyum City Military Administration, (2025) Development Strategy of the Izyum Urban Territorial Community for the period 2021 - 2027 (new edition). [In Ukrainian] [Ізюмська міська військова адміністрація, (2025), Стратегія розвитку Ізюмської міської територіальної громади на період 2021 – 2027 роки (у новій редакції)]. URL: <https://city-izyum.gov.ua/strategiya-rozvytku-izyumskoi-miskoi-terytorialnoi-hromady-na-period-2021-2027-roky/>
- Jackson, T. (2019). The post-growth challenge — Secular stagnation, inequality and the limits to growth. *Ecological Economics*, 156, 236–246. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.10.010>
- Kešeljević, A., Nikolić, S., & Spruk, R. (2026). Ethnic conflicts, civil war, and economic growth: Region-level evidence from former Yugoslavia. *Journal of Regional Science*, 66(3), 950–977. <https://doi.org/10.1111/jors.70055>
- Knowles, C., (2014). Germany 1945-1949: a case study in post-conflict reconstruction. History & Policy. URL: <https://historyandpolicy.org/policy-papers/papers/germany-1945-1949-a-case-study-in-post-conflict-reconstruction/>
- Kóczán, Z., & Chupilkin, M., (2022). *The Economics of Post-War Recoveries and Reconstructions*. VoxEU, Centre for Economic Policy Research. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/economics-post-war-recoveries-and-reconstructions>
- Kreimer, A. I. (1998). Post-Conflict Reconstruction: Bosnia and Herzegovina – Case Study Summary. D.C.: The World Bank. OED precis 170. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/208781468225619930>
- Kreimer, A. I., Eriksson, J. R., Muscat, R. J., Arnold, M., & Scott, C., (1998). *The World Bank's Experience with Post Conflict Reconstruction* (English). Washington, D.C.: The World Bank. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/666021468766536253>
- Kyrchata, I., & Blyzniuk, A. (2026). Institutional and governance capacity of communities in the implementation of innovation and investment recovery projects. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryemnytstva*, 36, 46–60. [In Ukrainian] [Кирчата, І. М., & Близнюк, А. О. (2026). Інституційна та управлінська спроможність громад у реалізації інноваційно-інвестиційних проєктів відновлення. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*, 36, 46–60] <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2026.36.46>
- Ludwig, C., Alvanides, S., & Laue, F., (2024). Post-war cities: Planning recovery and reconstruction. *TRIALOG*, Nos. 148–149. URL: <https://www.trialog-journal.de/en/journals/trialog-148-149-post-war-cities-planning-recovery-and-reconstruction/>
- Maliarenko, K., & Sehida, K. (2025). Participation as a factor of territorial communities' development under decentralisation: theoretical substantiation and local practices of Kharkiv region. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 94, 93–109. [In Ukrainian] [Маляренко, К., & Сегіда, К. (2025). Партисипація як чинник розвитку територіальних громад в умовах децентралізації: теоретичне обґрунтування та локальні практики Харківської області. *Економічна та соціальна географія*, 94, 93–109.] <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2025.94.5>
- Malik, A., & Zaki, C. (2022). *The Political Economy of Post-Conflict Reform in Arab Societies*. ERF Economic Research Forum. Working Paper No. 1600. URL: https://erf.org.eg/app/uploads/2022/11/1669470057_692_786617_1600.pdf
- Melnychuk, A., Denysenko, O., & Ostapenko, P. (2021). New tools for new urban spaces? Analyses of planning and participation tools and their performance in (post)transitional perspective. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 85, 11–22. [In Ukrainian] [Мельничук, А., Денисенко, О., & Остапенко, П. (2021). Нові інструменти для нових міських просторів? Аналіз інструментів планування та участі та їх ефективність у (пост)трансформаційній перспективі. *Економічна та соціальна географія*, 85, 11–22.] <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.11-22>

- Miljenović, A., & Žganec, N. (2012). Disintegration and possibilities for rebuilding of war-affected communities: The Vojnić Municipality case. *International Social Work*, 55(5), 645–661. <https://doi.org/10.1177/0020872812447636>
- Mohamed, A. A. (2024). Urban reconstruction in post-war cities by the approach of collective memories. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 19(8), 3105–3116. URL: <https://www.iieta.org/journals/ijsdp/paper/10.18280/ijsdp.190824>
- Munawar, N. A., & Symonds, J. (2022). Post-conflict reconstruction, forced migration & community engagement: the case of Aleppo, Syria. *International Journal of Heritage Studies*, 28(9), 1017–1035. <https://doi.org/10.1080/13527258.2022.2117234>
- Nazarova, T., & Linnyk, V. (2024). Study of the impact of reforms on the socio-economic development of territorial communities. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (Economic Sciences)*, (4), 31–36. [In Ukrainian] [Назарова, Т., & Линник, В. (2024). Дослідження впливу реформ на соціально-економічний розвиток територіальних громад. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*, (4), 31–36.] <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2024.4.31>
- Nedic, G., (2006). Financial and Technical Assistance in the Reconstruction and Development of Post-Conflict Bosnia and Herzegovina. *Wiiw Balkan Observatory Working Papers*, 73. URL: <https://wiiw.ac.at/financial-and-technical-assistance-in-the-reconstruction-and-development-of-post-conflict-bosnia-and-herzegovina-dlp-3229.pdf>
- Puljiz, J., Funduk, M., & Biondić, I. (2024). Revitalizing from ashes: Economic development and business resilience in the city of Vukovar. *Economies*, 12(2), 43. <https://doi.org/10.3390/economies12020043>
- Tzifakis, N., & Tsardanidis, C. (2006). Economic reconstruction of Bosnia and Herzegovina: The lost decade. *Ethnopolitics*, 5(1), 67–84. <https://doi.org/10.1080/17449050600576316>
- Wessel, D., & Asdourian, E. (2022). What lessons do past international efforts at rebuilding war-torn countries hold for organizing the reconstruction of Ukraine? Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/what-lessons-do-past-international-efforts-at-rebuilding-war-torn-countries-hold-for-organizing-the-reconstruction-of-ukraine/>
-
-